

Шкідливість, поширення, моніторинг основних шкідників яблуневих насаджень

Ольга Власова
*к. с/г н., с.н.с. Лабораторії
аналітичної хімії та токсикології
пестицидів ІЗР НААН України*

Актуальність

1. Зміна клімату та посилення шкідливості організмів

Розширення ареалів шкідників і хвороб. Підвищення середньорічних температур і м'які зими сприяють перезимівлі більшої кількості фітофагів та збудників хвороб у плодових насадженнях.

Зростання кількості генерацій. Теплі періоди подовжують вегетаційний сезон, що призводить до збільшення кількості поколінь шкідників.

Екстремальні погодні явища. Посухи, зливи та різкі температурні коливання послаблюють дерева, підвищуючи їхню сприйнятливість до ураження, що зумовлює необхідність оперативного застосування засобів хімічного захисту.

2. Інтенсифікація садівництва та фітосанітарні ризики

Висока щільність насаджень. Інтенсивні сади створюють сприятливі умови для швидкого поширення шкідників і хвороб.

Імпорт садивного матеріалу. Переміщення підщеп і саджанців підвищує ризик занесення нових збудників.

Підвищені вимоги до якості продукції. Ринок вимагає товарного, бездефектного плоду, що обумовлює застосування ефективних систем захисту.

3. Економічна значущість хімічного захисту

Втрати врожаю. Без належного контролю шкідливі організми можуть спричиняти значне зниження врожайності та якості плодів.

Фінансові ризики. Зменшення врожаю та погіршення товарних показників призводять до економічних збитків господарств.

Забезпечення стабільності виробництва. Раціональне застосування пестицидів дозволяє підтримувати прогнозований рівень урожайності.

4. Екологічні та нормативні вимоги

Безпечність застосування. Сучасний хімічний метод повинен відповідати принципам інтегрованого захисту рослин, мінімізувати негативний вплив на довкілля та корисну ентомофауну.

Дотримання законодавства. 17 січня 2028 року набуває чинності Закон України «Про державне регулювання сфери захисту рослин», відповідно до якого державний контроль у сфері захисту рослин здійснюватиметься на основі ризик-орієнтованого підходу. Це підвищує вимоги до обґрунтованого, регламентованого та безпечного використання хімічних засобів у плодових садах.

Шкідливість у яблуневому саду — це сукупність негативних наслідків, які виникають унаслідок діяльності шкідників (комах, кліщів), збудників хвороб (грибів, бактерій, вірусів) та бур'янів і які призводять до зниження продуктивності та якості яблуневих насаджень.

У практичному садівництві шкідливість проявляється в різних формах:

Прямі втрати врожаю, коли шкідники пошкоджують плоди (наприклад, плодожерка виїдає м'якоть яблука, роблячи його непридатним для реалізації).

Погіршення якості продукції: плоди деформуються, вкриваються плямами, втрачають товарний вигляд і стають непридатними для тривалого зберігання.

Порушення фізіологічних процесів у дереві. Через пошкодження листя зменшується фотосинтез, дерево недоотримує поживні речовини, слабшає ріст пагонів і закладання плодових бруньок. Ураження хворобами, такими як парша або борошниста роса, додатково ослаблює рослини та знижує їх зимостійкість.

Довгострокові наслідки: зниження загальної врожайності саду в наступні роки, скорочення терміну продуктивного життя насаджень і значні економічні втрати для господарства.

Шкідливість — це ступінь або інтенсивність негативного впливу шкідливих організмів (комах, кліщів, збудників хвороб і бур'янів) на яблуневі насадження, який визначає величину завданих ними втрат урожаю та погіршення стану дерев.

У яблуневому саду шкідливість проявляється через:

- **пошкодження різних органів рослини** (листя, пагони, квітки, плоди);
- **зниження врожайності** через втрату зав'язі або передчасне опадання плодів;
- **погіршення якості яблук** (деформація, червивість, плями, гнилі);
- **ослаблення росту дерев** і зменшення приросту пагонів;
- **зниження стійкості до зимових умов** та інших стресів.

Основні групи шкідників яблуні

Види, що пошкоджують бруньки, бутони і кору пагонів.

Розвиток цих видів починається рано навесні з періоду розпускання бруньок, а максимальна шкідливість зберігається протягом початку активної вегетації яблуні (березень — II—III декада травня) до літнього періоду. До цієї групи належать: довгоносики — сірий бруньковий, яблуневий квіткоїд, філобіуси, трубковерти, казарка, букарка і щитівки — каліфорнійська, акацієва, комоподібна.

Листогризучі види і види, що пошкоджують квітки і зав'язь: гусінь лускокрилих — листовійки, п'ядуни, мінуючі і горностаєва молі, довгоносики, яблуневий трач, оленка волохата. Шкідливість спостерігається з періоду відокремлення бутонів і до закінчення вегетації яблуні.

Сисні шкідники пошкоджують листки, молоді пагони. До них входить ціла група попелиць, кліщів і щитівок. Всі вони ослаблюють ростові процеси, знижують надходження поживних речовин у тканини рослини, викликають опадання і деформацію плодів і листків. Шкідливість їх спостерігається фактично до закінчення періоду вегетації.

Види, що пошкоджують плоди — гусінь ряду видів листовійок, в тому числі яблунева і східна плодожерки, розанова, всеїдна, кривовуса смородинова, сітчаста, різнобарвна плодова листовійки. Всі вони завдають прямої шкоди врожаю плодів, що осипаються, або якщо й залишаються на дереві, то за товарними якостями належать до нестандарту. Шкідливість цих видів може тривати до збирання врожаю.

Види, що пошкоджують гілки і штамби дерев — червиця в'їдлива, деревоточець пахучий, яблунева склівка, підкорова листовійка, златки і короїди. Вони знижують урожай, спричиняють відмирання гілок, суховершинність і загибель дерев. Деякі види шкодять іноді тільки в окремих осередках, або періодично окремими роками (златки, короїди, червиця в'їдлива).

САДІВНИЦТВО В ЕПОХУ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН

- Зростання температури: За період з 1998 по 2025 рік спостерігається стійке підвищення середньорічної температури в Україні.
- Літо 2024 року стало найспекотнішим в історії спостережень, як у світі, так і в Україні. Згідно з даними Європейської служби зі зміни клімату, середня температура в період з червня по серпень була на 1,5 °C вищою за доіндустріальний рівень, побивши попередній рекорд 2023 року.
- В Україні також були зафіксовані рекордні температури. Зокрема, у Вінниці 16 липня 2024 року температура досягла +38,3 °C, що є найвищим значенням за всю історію спостережень у цьому місті.
- У Києві літо 2024 року стало другим найспекотнішим після 2010 року.

Наслідки спеки:

- Високі температури влітку 2024 року призвели до численних лісових пожеж, посухи та зниження врожайності в деяких регіонах.
- Загалом, літо 2024 року стало яскравим підтвердженням тенденції глобального потепління та необхідності вжиття заходів для пом'якшення його наслідків.
- Швидкість потепління: Швидкість зростання середньої річної температури в Україні у 1961–2025 роках становила 0,41°C за десять років, що в 2,5 рази швидше, ніж у середньому по світу.